

columba tutatur, et circumvolitantem intrepida inhietur accipitrem. » Et inferius: « Et revera ubi tuta firmaque infirmis securitas et requies, nisi in vulneribus Salvatoris? Tanto illic securior habito, quanto ille potentior est ad salvandum. Fremit mundus, premit corpus, diabolus insidiatur, non cado: firmatus enim sum supra firmam petram. Peccavi peccatum grande, turbabitur conscientia; sed non perturbabitur, quoniam vulnerum Domini recordabor. Nempe vulneratus est propter iniquitates nostras, *Isai. lxx. 3.* Quid tam ad mortem, quod non Christi morte salvetur? » Et pluribus interjectis: « Patet arcanum cordis per foramina corporis; patet illud magnum pietatis sacramentum; patent viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto. Quod illi viscera per vulnera pateant? In quo enim clarior, quam in vulneribus tuis eluxisset, quod tu, Domine, suavis et mitis, et multae misericordiae? Majorem enim miserationem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro addictis morti et damnatis. Meum proinde meritum miseratione Domini. » Subdit deinde: « Quanta in his (Christi vulneribus) multitudo dulcedinis, plenitudo gratiae, perfectioque virtutum, etc. Sublimis in regno, sed suavis in cruce. In hac me visione prevenit, in illa adimpleat. Adimplebis me, ait, laetitia cum vultu tuo, *Psal. xv. vers. 10.* Utraque visio salutaris, utraque suavis, sed illa in sublimitate, ista in humilitate; illa in splendore, haec in pallore est. Denique, inquit, *Psal. lxxvii. 3.* : Et posteriora dorsus ejus in pallore auri. Quomodo non in morte pallescat? »

Symbolice, rursus Theodoretus ait Ecclesiam hic vocari ad tegmen fidei, id est ad doctrinam S. Petri, cui dictum est a Christo, *Matth. cap. xvi. vers. 18.* : « Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam; » atque ad mortificationem carnis; hanc enim innuit, cum dicit juxta Septuaginta: « Egredere juxta propugnaculum, *q. d.* Mortifica membra tua, quae sunt super terram. Ea quae sunt a carne remotissima in corpore meditare. Inter perturbaciones presta te a persecutionibus vacuam. Extra presentem civitatem ejusque muros consistas, nisi enim juxta propugnaculum exsisteris, consuetudine mea frui non poteris. »

Tropologice, Epiphanius, *haresi 59.* censet animam in peccatum prolapsam hic vocari ad penitentiam: « Et veni, ait, tu, columba mea, in tegmine petrae contigue muro. » In tegmine petrae, in benignitate Christi et in misericordia Domini. Hoc est tegmen petrae tegmen fidei, spei ac charitatis. *Contigua muro,* hoc est, priusquam claudatur porta, priusquam Rex intra mœnia constitutus, non amplius admittit, post discessum hinc et mortem.

Mystice, Justus Orgelitanus per *cavernam maceriae* accipit S. Scripturam, et exempla meritaque sanctorum, in quibus secreta quiescit anima

sancta; sic et Aponius per *foramina petrae* accipit 8. *Serp. Isai. lxv.* quatuor evangelia, et per *cavernam maceriae* doctrinam apostolorum, per quam Ecclesia et anima fidelis ad Dei cognitionem et cultum pervenit. Et S. Ambrosius in *Psal. cxvii. serm. 6.* sequens Septuaginta: « Veni, ait (o Ecclesia, o anima Christo desponsa), juxta Evangelium, propugnacula fidei tuae gesta sunt Christi, muri tui subsidia verba sunt Domini, passio dominici corporis tua virtus est. » Similia habent Nyssenus et tres Anonymi apud Theodoretum, ac Phlo Carpathius qui ait nos hic vocari ad *maximam petrae*, id est ad Evangelium, quo munimur contra omnes insidias diaboli, cujus antimurale est lex veteris. Utraque ergo lege, tam nova, quam veterem munimur. S. Hieronymus vero, lib. *I. Contra Jovinianum*, ait Christum nobis esse *firmissime petrae antimurale*, juxta illud, *Isai. xxvi. 1.* : « Urbs fortitudinis nostrae Sion Salvator, ponetur in ea murus et antimurale. »

SECVNDVS SENSVS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

S. Bernardus, *serm. 64.* asserit piis et religiosas animas habitare in foraminibus petrae (unde et revera essenit sub S. Marco, et anachoretis in cavernis et cryptis vacabant orationi et Dei laudibus), id est in vulneribus Christi meditando; martyres vero imitando, et cum Christo ac pro Christo patiendo: « Vult, inquit, benignus dux devoti militis vultum et oculos in sua sustollit vulnera, ut illius ex quo animam erigat, et exemplo sui reddat ad tolerandum fortiorum. Enimvero non sentiet sua, dum illius vulnera intuebitur. Stat martyr tripudians et triumphans toto licet laevo corpore; et rimante latera ferro, non modo fortiter, sed alacriter sacrum et carne sua circumspicit ebullire cruorem. Ubi ergo laeta anima martyris? Nempe in tuto, nempe in petra, nempe in visceribus Jesu, vulneribus nimirum pateantibus ad introeundum. Si in suis esset visceribus, scrutans ea ferrum profecto sentiret; dolorem non ferret, succumberet et negaret. Nunc autem in petra habitans, quid mirum si in modum petrae duruerit? » Idipsum deinde exaggerans subjicit: « Sed neque hoc mirum, si exsul a corpore, dolores non sentiat corporis. Nempe hoc facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus, non amittitur. Nec deest dolor, sed superatur, sed contemnitur. Ergo ex petra martyris fortitudo, inde plane potens ad bibendum calicem Domini. Etecalix hicinebrians, quam preclarosent! *Psal. xxii. 5.* Praeclarus, inquam, atque juvenudus, non minus imperatoris spectanti, quam militi triumphanti. Gaudium etenim Domini fortitudo nostra. Quidni gaudet ad vocem fortissime confessionis? Denique et requirit eam cum desiderio: Sonet (inquit) vox tua in auribus meis. Nec cuncta-

hitar rependere vicem secundum suam promissionem: continuo ut qui se confessus fuerit coram hominibus, confiteatur et ipse eum coram patre suo. » *Matth. x. 36.*

Per *cavernam vero maceriae* idem S. Bernardus, *serm. 62.* cum Cassiodoro, Beda et Anselmo accipit sanctorum communionem, et angelorum hominumque beatorum custodiam, qui pius et electos tuerentur, ut per eos ruinas angelorum lapsorum, puta demonum, in celesti patria instaurarentur, idque fit per vulnera et merita Christi. In horum ergo meditatione et invocatione, asserit commemorandum esse animae pia. « Licebit itaque, inquit, unicuique nostrum, etiam hoc tempore nostrae mortalitatis, cavere sibi, quacumque parte volet, cavernas supernae maceriae, nunc quidem patriarchas revisere, nunc vero salutare prophetas, nunc senatui immisceri apostolorum, nunc martyrum inseri choris, sed et beatorum virtutum status et mansiones a minimo angelo usque ad cherubim, tota mentis alacritate percurrendo lustrare, prout quemque sua devotio feret. »

Symbolice S. Anselmus per *foramina petrae* accipit benignam providentiam, misericordiam et protectionem Christi, ad quam confugit, sub eaque secreta latet anima sancta.

Anagoge S. Bernardus per petram et maceriam, ejusque cavernam et foramina, accipit arcanum celestis gloriae Dei et beatorum, in quo anima pia contemplando commoratur. Sic enim ait: « Duo liquet contemplationis genera esse, unum de statu et felicitate et gloria civilitatis superae, quo vel actu, vel otio ingens illa celestium civium occupata sit multitudo. Alterum de Regis ipsius majestate, aeternitate, divinitate. Illa in maceria, ista in petra. » Et Origenes secutus Septuaginta: « Evocatur, ait, anima extra murum et usque ad promurale perducitur, cum abiciens ea quae videntur, et temporalia sunt, contendit ad ea quae non videntur, et aeterna sunt: ostenditur autem ei iter istud sub velamine petrae agendum. » Id est sub firmis et solidis Christi dogmatibus. « Christi ergo doctrina et fide si obtentur anima et veletur, tuto potest ad illud pervenire secretum, ubi, revelata facie, gloriam Domini contempletur. » Deinde pluribus interjectis subjicit: « Possumus adhuc de loco promurali etiam hoc addere, quod promurale sinus sit Patris, in quo unigenitus Filius positus enarrat omnia Ecclesiae suae, quaecumque in secretis et absconditis Patris sinibus continentur. Unde et quidam ab eo edoctus dicebat: Deum nemo vidit unquam; Unigenitus, qui est in sinu patris ipse enarravit. Illuc ergo vocat sponsam suam Christus, ut et de omnibus eam, quae apud Patrem habentur edocet, ac dicat: Quia omnia vobis nota feci, quae audivi a Patre meo. Et: Pater, volo ut ubi ego sum, illic sit et minister meus. » *Joh. xii. 26.*

TERTIVS SENSVS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Christus incarnatus est in *caverna maceriae*, id est in abscondito ventris virginalis juxta illud, *Isai. li. 4.* : « Attendite ad petram, unde excisis estis, et ad cavernam laei, de qua piteis estis, » et natus in foramine petrae, id est in spelunca Bethlehem, quae excisa erat ex petra juxta illud: « Et reclinavit eum in praesepe: quia non erat ei locus in diversorio. » *Luc. ii. 7.* Unde S. Hieronymus, epist. *48 ad Marcellam*, invitans eam ad Bethlehem, ubi ipse cum S. Paula degebat: « Quo, ait, sermone, quae voce speluncam Salvatoris exponam, et illud praesepe, quo infantulus vagit, silentio magis, quam infimo sermone honorandum. » Et post nonnulla: « Ecce in hoc parvo terre (Bethlehem) foramine caelum Conditor natus est, hic involutus pannis, hic visus a pastoribus, hic demonstratus a stella, hic adoratus a Magis, » etc.

Rupertus haec refert ad Joannem Baptistam, qui in *caverna*, id est, in utero matris existens, audiens vocem B. Virginis salutantis matrem Elisabeth, exsultavit in gaudio, quia per eum agnoscens, amans, et adorans Christum in ejus utero conceptum, a peccato originali expiatus est, ac repletus Spiritu Sancto.

Denique per *foramen petrae* accipi potest sepulcrum Christi, quod excisum erat ex petra, et quo gloriosus resurrexit. Hoc enim, aequae ac montem Calvariae, ubi petrae infixa fuerat crux Christi, reliquaque loca, in quibus passus fuerat Christus, crebro devote visitabat et obibat B. Virgo, ut in iis bene habitare videretur.

OSTENDE MIHI FACIEM TUAM, SONET VOX TUA (Septuaginta *auditam fac mihi*, S. Ambrosius *intima vocem tuam*) IN AURIBUS MEIS: VOX ENIM TUA DULCIS, ET FACIES TUA DECORA. — Nyssenus, Philo, et Psellus censent hic loqui sponsam, posseque sponsi praesentiam et colloquium. Tunc, inquit Philo, Christus ostendit *faciem suam* deorum, cum Verbum caro factum est et cum transfiguratus est; ac *vocem suam dulcem*, quae vocavit laborantes, resilitit sanitates, et peccata dimisit. Verum ceteri omnes asserunt haec esse verba sponsi ad sponsum, qui optat et postulat, ut sponsa faciem velatam et velamine petrae obteatam retegat, ac nudam, clarumque ostendat, ait Origenes, ut in illa quasi in speculo imaginem suam representatam sponsus aspiciat, ait Theodoretus, utque illum poliat, pingat et perficiat, et ad puram caelestium contemplationem trahat, ut vult Origenes, juxta illud: « Nos vero omnes, revelata facie gloriam Domini speculantes, in eadem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tanquam a Domini spiritu. » *II Cor. iii. 18.* haec enim verbis Christus revocat apostolos timidos

et latentes in Sion, ut in Pentecoste faciem suam populo audacter ostendant, illicque evangelium prædicent, ut paulo ante dixi: quod enim proximis amore Dei facimus, hoc Deo facimus, juxta illud Christi: «Quandiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.» *Math. xxv, 40.* Unde S. Ambrosius, *Psalm. cxvii, serm. 6, vers. 6.* legens: «Ostende mihi faciem tuam, et insinua vocem tuam, quia suavis est vox tua, et facies tua pulchra: suavis, inquit, est vox, quia ore confessio fit ad salutem; et decora facies, quia non erubescit auctorem, non confunditur redemptorem. Ostendit ergo faciem suam, signaculum crucis præferens; et insinuat vocem suam, auctoritatem prædicationis assuens.»

Predicatores ergo validi instar apostolorum procedant in pulpitu ex foraminibus petrae, id est ex solitudine orationis et meditationis passionis Christi, ut Christum crucifixum intrepide magno pietatis ardore et spiritu prædicent. Illi ergo ostendant faciem suam, hoc est, Christi solius intuitu, non sui lucri causa prædicent, atque faciem a creaturis omnibus avertant, et ad unum Deum per orationem convertant, ut ab eo illius beatitudinem, illicque faciem, id est conversationem suam conforment, sicut Moyses colloquens cum Deo in Sina, ab eo orantulum faciem, id est cornua lucis faciei afflata accepit. Unde Chaldaeus vertit, *ostende mihi aspectum tuum, et opera tua bona: fac audire vocem tuam, quoniam vox tua suavis est in oratione in domo sanctuarii modici, et aspectus tuus pulcher in operibus bonis.*

Sponsus ergo ab Ecclesia hic poscit sibi exhiberi puritatem fidei et operum, quasi faciem decoram, et prædicationem celestis doctrine, quasi vocem dulcem. Ita Cassiodorus, S. Gregorius, Beda, Origenes, Theodoretus, Anselmus et alii. Audi S. Gregorium: «Quid enim per faciem, nisi fidem, qua a Deo cognoscimus, accipimus? Et quid per vocem, nisi prædicationem intelligimus? Sed præcipit sponsus, ut ei sponsa faciem suam ostendat, quia quicumque se fidem dicit habere, necesse est, ut in bonis operibus se exerceret, ut in operibus exterioribus fides interior immotescat, sed et opera necesse est, ut vox prædicationis sequatur, quia quicumque in sanctis operibus perfecte se dilatat, non-sequens est, ut ad eadem faciendam proximos quosque exhortetur. Ideo sequitur: Vox enim tua dulcis, et facies tua decora. Tunc enim, et vox placet et facies decoratur, quando et opera prædicatio sequitur, et rursus prædicationem bona opera comitantur.» Et Cassiodorus: «Tuam, ait, faciem mihi ostende,» quam in baptismo tibi dedi, et quando mundavi te ab omni peccato. «Vox tua, dicit, in auribus meis sonet,» ut ex sincera intentione dilectionis mee procedat, ut non propter aliud prædices, nisi propter me. Apollonius vero refert hec ad Judæos ab apostolis conversos: «Ad apostolorum doctrinam, inquit, quasi de antro incredulitatis occu-

pit faciem suam Ecclesia, jam corde compuncto, ostendere Creatori, et quæ tanti piaculi collapsa fœdaverat faciem suam, Dominum majestatis persequendo perfusa sanguine justis, quem super se sua effuderat voce, dicendo: Sanguis ejus super nos, nunc conversa ad se dicit: Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis, etc. Sicque vox ejus, quæ horridam, interclusam, impietatis rancidie amarissimam et lamentabilem revocaverat vocem dicendo: Crucifige, crucifige; tali haustu et medicinali poculo sanguinis quem effuderat Christi, ad canoram dulcedinem renovata est, confitendo se credere Deum, quem ut hominem ante Pilatum damnaverat.»

Symbolice, facies decora significat speciem et Syon. decorem mentis sanctæ conversantis cum Deo: hæc enim est facies hominis non externa, sed interna; vox vero significat pios mentis gemitus et suspiria ad Deum: utraque Deo gratissima et jucundissima est, adeo ut illa se Deus pascat et oblectet, juxta illud: «Et gaudebit sponsus super sponsam, et gaudebit super te Deus tuus,» *Isaia lxii, 5.* Utraque facit predicatorem potentem et efficacem. Audi S. Bernardum, *serm. 62:* «Nam quantum illi placet cum puritate quidem mentis prædicatio veritatis, ostendit, cum subinde infert: Vox enim tua dulcis. Quia enim non placet, si displicat facies, demonstrat, cum illico subdit: Et facies tua decora. Quod interne decor facies, nisi puritas? In pluribus hæc absque prædicationis voce complacuit, illa absque ista in nemine. Impuris non se veritas ostendit, non se credit sapientia. Quid ergo loquuntur, quod non viderunt? Quod scimus, inquit, loquimur, et quæ videmus testamur. Id ergo tu audes testari, quod non vidisti, et loqui quod ignoras? Queris quem dicam impurum? Qui laudes requirit humanas, qui non ponit sine sumpta evangelium, qui evangelizat ut manducet, qui questum æstimat pietatem, qui non requirit fructum, sed datum.»

Porro hæc optime B. Virgini adaptat Rupertus: «Ostende, ait, mihi faciem tuam,» et ostendendo corrige quod Eva peccavit, et abscondit a me faciem suam in medio ligni paradisi, scilicet in eodem, in quo peccavit, utpote que in peccato suo sibi complacuit, et peccatum suum defendit. «Non ostendit mihi faciem suam,» cum dicerem: Ubi est? non sonuit vox ejus in auribus meis, vox confessionis quæ sonare debuisset saltem cum dicerem: Quare hoc fecisti? sicut et quando benedixi ei dicens: «Crescite et multiplicamini;» non sonuit vox in auribus meis, nullum enim cantavit cautivum gratiarum actionis pro tam magno beneficio, quo illam constituit matrem tante generationis, possessuræ tantam hereditatem regni Dei. Tu ostende mihi, sicut et ostendis, faciem. Sonet vox tua in auribus meis, vox, inquam, confessionis et gratiarum actionis. Vox enim tua dulcis in eo, quod columna mea es, et intenta foraminibus petrae; instar columbae gemi-

tum pro cantu habes, canendo gemis, gemendo canis, et ipsa exsufflatio, qua exsufflavit spiritus tuus in Deo salutaris tua, plena est gemitibus, plena lacrymis. «Facies» vero «tua decora,» quia magna est fides, magna est humilitas tua. Hæc ad verbum Rupertus, sed nonnullis brevitate studio recisat. Jam ad litteram Nicephorus ex S. Epiphano, lib. II *Hæc. cap. xxiii*, ita faciem S. Virginitatis depingit: «Facies non rotunda et acuta, sed aliquanto longior, etc. Erat fastus omnis expertus, simplex, minimeque vultum fingens, nihil mollitiei secum trahens, sed præcellentem humilitatem colens.» Similis fuit facies Christi, Christus enim carens patre matrissabat. Audi Nicephorum, lib. I, cap. xl: «Non rotundam aut acutam habuit faciem, sed qualis matris ejus erat, paulum deorsum versus vergentem, ac modice rubicundam; gravitatem atque prudentiam cum lenitate conjunctam, placibilitatemque iracundie expertem præ se ferentem. Persimilis denique per omnia fuit divina et immaculate suæ genitricis.»

Anagoge, hinc verbi Christum animam piam evocat e caverna hujus vite ad celestem gloriam, ut superius dixi: talis enim anime facies depurata est ab omni labe, etiam veniali, ideoque decora; vox quoque dulcis, quia vox gratiarum actionis, exsultationis et jubili.

VERS. 13. CAPITIS NOBIS VULPES PARVULAS, QUÆ DEMOLIUNTUR VINEAS; NAM VINEA NOSTRA FLOREBIT.

CAPITE NOBIS VULPES PARVULAS, QUÆ DEMOLIUNTUR VINEAS; NAM VINEA NOSTRA FLOREBIT. (Septuaginta quæ externant, Symmachus corruptum) VINEAS: NAM VINEA NOSTRA FLOREBIT. — Septuaginta, et vinea nostra *εργάζουσα*, id est germinant et florent instar cyprorum; Arabicis, et vinea nostra *florebit*, captis vulpeculis que eas corumpunt. *Parvulas* referendum est ad vulpes, ut patet ex Hebræo, Græco et Vulgata: quare mirum est Origenem, Philonem Carpalthium, et alios, *parvulas* referre ad vineas. Judæa abundat vulpibus, ut patet ex trecentis vulpibus, quas cepit Samson, *Judic. xv, 4.* Vulpes autem præ cæteris feris nocent vineis, tum quia eas suffodiunt et eradicant, tum quia uras depredantur et depascunt; parvula autem vulpes cum sint petuleæ, nec satis habeant virium ad vites eradicandas, eas cum teneræ sunt et florent, vellicant, arrodunt, floresque decerpunt, ac terram juxta radices suffodiunt, ut vites humore destituantur, ac soli expositæ ejus radices urantur et exarescant; ad hæc parve vulpes grandiores factæ vites eradicant. Insuper vulpes parvula, utpote inexperte facile decipi capite possunt, at grandiores factæ non ita: sunt enim astutissimæ, juxta illud: «Annosa vulpes haud capitur laqueo.»

Denique vulpes capi jubet cum sunt parvæ, et vires infirmæ; vulpes enim in vere, cum vineæ florent, generant: quare si tunc negligas eas capere et extirpare, valde sobolescent, et multi-

plicabuntur. Porro Plinius, lib. XIII, cap. VIII, scribit vulpes amygdalis amaribus necari: «Ainut, inquit, si aderint eas, nec contingat e vicino aquam lambere, mori.» Chaldaus per vulpes intelligit Amalecitas, qui impedire conati sunt progressum Hebræorum in terram sanctam, ideoque a Moysæ et Josue capti et cæsi sunt, *Exodi cap. xvii, 13.*

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Jubet Christus Ecclesiam, id est apostolis, ut in prædicatione Evangelii et fundatione vinearum, id est Ecclesiarum, capiant vulpes parvulas; id est hereticos jam tum subnascentes: hi enim subdole quasi vulpes fidem et Ecclesiam subvertunt; tales tempore apostolorum fuisse judicantes, qui cum Evangelio volebant miscere et observare circumcissionem, ceteraque legis veteris præcepta. Item Simon Magnus primus hæresiarum, Manander, Basilides, Carpocrates, Ebion, gnostici, etc.: horum ergo fraudes et errores, cum adhuc pusilli sunt et in paucis hærent, detegi, atque argumentis, ait S. Bernardus, non armis rovinci et exterminari jubet, ne invalescant, totamque Ecclesiam instar fermenti pervadant et corrumpanit. Ita S. Gregorius, Cassiodorus, Apollonius, Origenes, Beda, Theodoretus, S. Anselmus, et alii passim. Audi S. Augustinum in *Psalm. lxxxv*: «Vulpes, insidiosos, maximeque hereticos fraudulentos significant, dolosos, cavernosos anfractibus latentes, et decipientes, odore et fetore putres. Contra quem odorem dicit Apostolus: Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Iste vulpes significantur in Canticis canticorum, ubi dicitur: Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, lateentes in cavernis tortuosiss. Capite nobis, convincite nobis: capis enim eum, quem de falsitate convincitis.» Nam, ut ait S. Bernardus: «Cum proci-ditur dolus, cum fraus aperitur, cum convincitur falsitas, rectissime tunc dicitur capta vulpes pusilla, quæ demoliebatur vineas.» Sic Ezechiel, cap. xiii, 4: «Quasi vulpes, inquit, in deserto, prophete tui Israel erant. Vident vana, et divinant mendacium, dicentes: Ait Dominus, cum Dominus non miserit eos.»

Porro quomodo capiendæ sint he vulpes, id est heretici, sic docet S. Augustinus, in *Psalm. lxxxv*: «Vulpes solent habere tales foveas, ut ex una parte intrent et ex alia parte exeant. Ad utrumque foramen capitur vulpium retia posuit. Dicit mihi, de celo est, an ex hominibus? Sentiant illi eum ex utraque parte tetendisse unde caperent, et aiunt apud se: Si dixerimus de celo, dicitur est nobis: Quare ergo non credidistis? ille enim testimonium Christo perhibuit. Si dixerimus de terra, lapidabit nos populus, quia ut prophetam habent.» Et paucis interjectis: «Videamus si et nos

Facies
decora,
vultus
suus et
traus.

Facies
decora,
vultus
suus et
traus.

De B.
Virgini

Judæa
abundat
vulpibus.

Vulpes
autem
præ cæteris
feris nocent
vineis.

Amysalis
amaribus
necatur
vulpes.

Vulpes
heretici.

Tr
ca

quosdam vulpeculas capere possumus: proponamus ad forum utrumque, ut unde vulpes exire voluerit, capiatur. Verbi gratia, manichæo facienti sibi Deum recentem, et in corde suo ponenti quod non est, dicamus et interrogemus eum: Substantia Dei corruptibilis, an incorruptibilis est? Elige quod vis, exi qua vis, sed non effugias. Si dixeris corruptibilem, non a populo, sed a te ipso, lapidaberis: Si autem dixeris incorruptibilem Deum; incorruptibilis quomodo timuit gentem tenebrarum? Quid factura erat incorruptibili gens corruptionis?»

Notant Cassiodorus et Beda post vineas in plurali, nominari vineam in singulari cum ait: «Vinea nostra floruit,» quia omnes Ecclesie particulares coeunt, et conflant unam Ecclesiam communem et universalem. S. Bernardus, *serm.* 64, urget et nobis, cum ait: «Capite nobis vulpes. Poterat, ait, dicere: Capite mihi; sed maluit nobis consortio delectatus. O suavitatem, o gratiam, o amoris vim! Itane summus omnium, unus factus est omnium? Quis hoc fecit? Amor dignitatis eius, dignitate dives, affectu potens, suasu efficax. Quid violentus? Triumphat de Deo amor. Quid tamen tam non violentum? Amor est. Quae est ista vis quæso tam violenta ad victoriam, tam violenta ad violentiam? Denique semetipsum examinavit, ut scias amorem fuisse, quod plenitudo effusa est, quod altitudo adequata est, quod singularitas associata est.»

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS.

De Christo et anima sancta.

Vulpes sunt suggestiones fraudulentæ, quas demon, caro, vel mundus animæ suggerit sub specie boni, ut eam ad malum inducat: vitium enim palliat velo virtutis, satanas enim transfurcat se in angelum lucis, *II Corinth.* xi. 14: quare hæc illic dum oriuntur et parvule sunt, capiende sunt, ut earum fraus, dolus et error detegantur, ne adultæ et corroboratæ capi et evelli nequeant.

Notat Nyssemus demones, qui hominem tentant non vocari leones, ursos, tigrides, sed vulpes, easque parvulas, quia parvæ et debiles sunt eorum vires, ut ab homine generoso et constante illico repellit et expugnari queant; armari ergo eos astutia vulpium: quare astutias hæc eorum solerter esse indagandas et dissipandas. Addit S. Bernardus parvulas dici, quia suggestiones eorum sunt subtiles, nec nisi his qui acuta sunt mentis visibiles. Audi S. Bernardum, *serm.* 63: «Viro sapientis, sua vita vinea est, sua mens, sua conscientia. Nil quippe incultum, nil desertum in se sapiens derelinquet.» Et post nonnulla: «Et bona vinea justi, imo bona vinea iustus, cui virtus vills, cui actio palme, cui vinum testimonium conscientiæ, cui lingua torcular expressiois: Denique gloria nostra hæc est, in-

quit, testimonium conscientie nostre, *II Corinth.*, cap. i, vers. 12. Vides apud sapientem vacare nihil? Sermo, cogitatio, conversatio, et si quid aliud est ex eo, quidni totum Dei agricultura, Dei ædificatio est, et vinea Domini Sabaoth? Quid denique illi de se perire possit, quando et folium ejus non defluet? Ceterum tali vineæ nunquam infestationes, nunquam insidiæ cedunt. Nempe ubi multæ opes, multi sunt qui demerunt eas, *Ecclesi.* v, 10. Sapiens erit sollicitus servare vineam suam non minus quam excolere, nec sinet eam vorari a vulpibus.» Harum deinde vulpium, *serm.* 64 et 65, varia recenset exempla, ut Monachi illius, qui e monasterio abiit, ut parentes converteret, sed ipsos non acquisivit et seipsum perdidit; aliorum, qui e monasterio abeunt, ut concionentur, aut ut sibi soli vivant et Deo; aliorum, qui cum feminis conversantur pro pretextu, ut eas in spiritu instruant; sed mox spiritus transit in carnem; nam, ut *serm.* 63 prudenter ait S. Bernardus: Cum femina semper esse, et non cognoscere feminam, nonne plus est quam mortuum suscitare? Quod minus est, non potes; et quod majus est, vis credam tibi?»

Secundo, parvæ vulpes sunt relaxationes regulæ et discipline in rebus parvis, v. g. Cum in monasterio, vel collegio dissimulatur rupta silentii, usurpatio rerum parvarum, non petulantia, leves inobediendiæ, etc. Hæc enim nisi corrigantur, serpunt, crescunt, et magnæ evadunt, ut tandem omnem regulam et disciplinam evertant; quare faciendum est quod monet sapiens:

Principis obsta: sero medicina paratur,
Cum mala per longas invaluere moras.

Unde S. Bernardus, *serm.* 63, preter vulpes, frigus quoque noxium esse vitibus asserit; eas enim adurit et desiccatur: sic frigus, id est torpor obrepens religioso, virtutem ejus adurit et siccat; ex eo enim mox ait, ut in corpore solet evenire febricitantibus, subit quidam animi rigor, et vigor lentescit, languor fingitur virium, horror austeritatis intenditur, timor sollicitudine puritatis, contrahitur animus, subtrahitur gratia, protrahitur longitudo vite, soporitur ratio, spiritus extinguitur, defervescit novitius fervor, ingravescit tepor fastidiosus, refrigerat, faterna charitas, blanditur voluptas, fallit securitas, revocatur consuetudo. Quid plura? dissimulatur timor Domini. Dantur postremo impudentiæ manus, præsumitur ille temerarius, illo pudendus, ille turpissimus, plenus ille ignominia et confusione saltus de excessu in abyssum, de pavimento in sterquilinum, de solio in cloacam, de cœco in cœcum, de claustro in seculum, de paradisi in infernum. Principium et originem hujus pestis, et vel qua arte vitetur, vel qua superetur virtute, non est hujus temporis demonstrare.»

Tertio, vulpes curvæ detractores, au-
sures, adu-
latores.

Tertio, parvæ vulpes sunt detractores et susurrone, æque ac adulatori, qui vineas, id est ecclesias et societates dissociant, ac fidelium animas subvertunt. Ita S. Bernardus, *serm.* 63: «Pessima vulpes, ait, oculus detractor, sed non minus nequam adulator blandus. Cavebit sapiens ab his, dabit operam, sane quod in ipso est, capere illos qui talia agunt, sed capere beneficiis atque obsequiis, monitisque salutaribus, et orationibus prohis ad Deum. Non cessabit istiusmodi carbones ignis congerere super caput maledicti, et item super adulatoris, quousque (si fieri potest) et illi invidiam, et isti simulationem de corde tollat, faciens mandatum sponsi dicentis: Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliantur vineas.»

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS.

De Christo et B. Virgine.

Herodes
ambo,
vulpes.

Herodes Ascalonita fuit vulpes, volens dolose occidere Christum; unde misit in Bethleem Magos ut ipsi locum natalitatis Christi explorarent eumque ad se referrent: fingebat enim se quoque velle Christum adorare, ut hac ratione eum caperet et necaret; sed illusus fuit a Magis, dum ipsi, responso ceclitus accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam regressi sunt in regionem suam, *Matth.* ii, 12. Unde hujus Herodis Ascalonite filius Herodes Antipas, vulpini æque ac pater ingeni, a Christo vocatur vulpes: «Ite, inquit, dicite vili illi,» *Luc.* xiii, 32. Ita Rupertus: «Nonne videtis, inquit, quod teneros palmites fera ista (ferus Herodes) momordit, quod infans bestia crudelis occidit in Bethleem Jude civitate David? Capite, capite, nam vinea nostra floruit, etc. Fructus ejus adhuc flos, et non botrus est, nondum maturuit, et idcirco damnosum nimis est hujusmodi ad vineam, vel florem ejus succidi, vel demoliri. Crescat prius et de flore proveniat fructus, condatur Evangelium et cognoscat de signis et virtutibus venisse Sanctum sanctorum, atque hoc erit forem venisse in fructum, et maturuisse botrum. Tunc si fuerit succisus hujusmodi botrus, custodiatur, atque in velle crucis portetur, ut experimento resurrectionis et dulcedinis ejus cognoscatur, qualis terra, quale sit regnum ejus, ad quod non pertinent vulpecula ista, quæ vineas demoliantur.»

VERS. 16. DILECTUS MEUS MIHI, ET EGO ILLI, QUI PASCITUR INTER LILIA.

Hæbraea, qui pascit in liliis, hoc est, qui pascit oves in pascuis litorum copia, colore et odore presentibus. Chaldaeus verit: «In illo tempore conversi sunt in penitentiam; tunc stetit Moyses propheta, et oravit coram Domino, et Josue minister ejus accinctus est, et egressus est de sub alis nubium glorie Domini, et cum eo viri iusti, qui similes sunt rose in operibus suis, et inie-

runt prælium contra Amalec, et confregerunt illum et populum ejus in nomine Domini, qui occidit et contrivit eos in ore gladii.»

PRIMUM SENSUS

ADEQUATUS.

De Christo et Ecclesia.

Cassiodorus et Beda censent sponsam hinc precari, q. d. Utinam dilectus meus mihi sit, vel adsit, et ego illi! utinam dilectus meus digne mihi conjungi glutino charitatis, et ego illi conjungar vinculo obedientie, obtemperans præceptis ejus! ait Cassiodorus. Verum ceteri omnes censent sponsam hinc non optare, sed asserere et affirmare: Dilectus meus mihi est, et ego illi sum, juxta sensum quem jam dabo. A vers. 8 et 10 hæcque sponsa deliquit amoris passa in lectulo recubans refulit verba sponsi, quibus sponsam ad se in agrum et vineam ad labores pro salute animarum evocat, tenerumque pariter erga eam testatur amorem: nunc sponsa, in sua persona loquens, amorem amori rependit, seseque promptam, ut sponso vocanti pareat et in vineam ad labores exeat, ostendit, atque: «Dilectus meus mihi, et ego illi:» quia sicut ille «pascitur inter lilia,» sic et ego litorum, id est candoris et puritatis sum studiosissima: «Dilectus meus mihi,» subaudi totum se tradit; unde et ego illi avide me totam tradam, imo reipsa trado, illi uni vaco, servo, et placere satago. Quare quod ipse vult, hoc et ego volo; ipse vult ut a lectulo ad agrum, ab otio ad negotium transeam, id ipsum et ego volo: ipsius enim velle et nolle, meum velle et nolle est. Syriachus verit, in genitivo, et ego ejus, q. d. Ego tota sum sponsi, sicut sponsus totus est meus, adeoque ipse est id quod ego videri, ut non tam duo, quam unus idemque esse videamur. Amicus enim est alter ego, et amantes unum quasi habent eor, unanque animam: anima enim amantis magis est ubi amat, quam tibi animat, puta magis est in amato, quam in ipso amanti.

Hinc civiliter sponsus et sponsa censentur una eademque persona, juxta illud: «Erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia,» *Ephes.* v, 31: sicut enim essentia matrimonii consistit in mutuo conjugum ad conjugium consensu; sic conjunctio Christi et Ecclesie, velut sponsi et sponsæ consistit in mutuo amore, et mystici conjugii consensu, quod scilicet Christus non aliam amet, velitque habere sponsam, quam Ecclesiam; et Ecclesia vicissim alium non amet, nec velit habere sponsam, quam Christum; ex quo deinde sequitur mutus convictus, ac mutua obsequia et officia per omnem vitam; hæc omnia significat, et dilectus meus mihi, et ego illi, q. d. Quia Christus dilexit me prior ut sponsam, hinc ego vicissim diligo eum ut sponsam, imo dilectio ejus prævenit meam, ejusque est causa; tæc

enim ego diligo ipsum, quia ipse prior me diligens suum mihi inspiravit amorem per gratiam prevenientem, juxta illud: «Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquae in verbo vitae, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, » *Ephes. v. 25*. Abite ergo, male vulpes, quae Ecclesiam a Christo separare per dolos conamini. Ego enim Ecclesia Christo sponso meo servo fidem, ut nullum praeter eum diligam; ille vicissim mihi servat fidem, ut nullam praeter me habeat dilectam, nullam aliam velit habere sponsam. S. Bernardus, *serm. 68*, notat sponsam, scilicet Ecclesiam, et animam sanctam haec dicere, absente sponso Christo; dicere, inquam, non adolescentulis, sed sibi ipsi, atque ex abundantia affectus, non tam loqui quam eructare amoris copiam; ideoque verba ejus esse trunca, manca, imperfecta, ac supplenda hoc modo: Dilectus meus mihi, scilicet totus intendit, et ego illi vicissim tota intendo. « Ille mihi, ait S. Bernardus, quia benignus et misericors est; ego illi, quia non sum ingrata. Ille mihi gratiam ex gratia, ego illi gratiam pro gratia; ille meae liberationi, ego illius honori; ille saluti meae, ego illius voluntati; ille mihi, et non alteri, quoniam una sum columba ejus; ego illi, et non alteri. » Et alterius hanc Christi dignationem admirans exclamat: « Quam admirabile est, quod illius intentionem ista sibi quasi propriam vindicat, dicens: Dilectus meus mihi? Nec eo contenta tamen, pergit amplius gloriarī, respondere se illi quasi ex aequo morem gerere, rependere vicem. Sequitur enim: Et ego illi. Insolens verbum, et ego illi. Nec minus insolens, dilectus meus mihi; nisi quod utroque insolentius utrumque simul. O quid audeat cor purum, et conscientia bona, et fides non ficta! Mihi, inquit, intendit. Itane huic intenta est illa majestas, cui gubernatio pariter et administratio universitatis incumbit; et cura saeculorum ad sola transfertur negotia, immo otia amoris et desiderii huius? Ita plane. Ipsa enim est Ecclesia electorum, de quibus Apostolus, *II Tim. ii, 10*: Omnia, inquit, propter electos. Et cui dubium, quod gratia et misericordia Dei sit in sanctos ejus, et respectus in electos illius? Ergo providentiam ceteris creaturis non negamus: curam sponsa vindicat sibi. »

Idem S. Bernardus, *serm. in Festo Nativit. B. Mariae*, sub finem ait, hinc verbis significari lectam amoris, qua sponsus cum sponsa luctatur, vincit, et vincitur.

Huc accedunt expositiones aliorum Patrum: Nysseni, quae talis est: « Vidi facie ad faciem eum, qui semper manet, et qui propter me ex sorore meae Synagoga in humana natura est exortus, et in eo requiesco, et fío ejus habitaculum; » Philonis Cappadociae: Dicit Ecclesia, inquit: « Dillectus meus mihi, » id est ipse mihi sapientiam dat, et ego illi cor dabo; ille mihi de caelis sa-

piantiam, ego vero illi de gentibus fidelē, spel et charitatis fructum rependam: sentio enim me ab illo vehementer amari, ob idque firmissime ipsi semper adhaerebo. Theodori: Sicut sponsus me omnibus praetulit, sic ipsum ego omnibus aeterno, cum alio conjungi non potior; ab istis, qui vulpes et fraudulentis vocantur, abhorreo: quod enim est me, quae tantopere dilecta atque ornata sum, amanti in amore pro viribus non respondere. His simile videtur id, quod ab Apostolo scriptum est, *I Corinth. vi, 13*: « Corpus autem non fornicationi sed Domino: et Dominus corpori. » Justi Orgelitani: « Habet Christus Ecclesiam in suo corpore, et Ecclesia Christum in suo capite, quae connexo, quia dissociari non potest, merito dixit: Dillectus meus mihi. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Anima sancta dicit Christo, inquit Theodoretus: « Dillectus meus mihi vivit; et ego illi vivo, non mihi, » ut ait S. Paulus, *Galat. ii, 20*. Aponius vero: « Dillectus meus mihi, ait anima sancta, praestat gratiam vocationis, redemptionis insigne, adoptionis clarissimam libertatem. Et quid ego illi? voluntatis obedientiam, conservandae integritatis studium, quod indidit pro naturam. Quid illi mihi? singulari conservandae virginitalis exemplum, nascendo per Virginem. Et quid ego illi? singulari beatitudinem denno nascendo per baptismum, in toto corde meo servando praeccepta, angelicam caelestemque imitando naturam, ut intactum corpus redeat ad paradysum, quod intacto de utero matris induxerat nascendo in mundum. Nam sicut diabolus cruenta iracundia et execrandi odore libidinis saginatur; ita et Christus misericordiae, mansuetudinis et castimonie illius pascerit. » Brevius S. Gregorius, et clarius exponit, *q. 7*. « Dillecti mei amicitiam constanter teneo, quia ejus constantem benevolentiam erga me sentio; quia dum ejus benignitatem familiarem habeo, durum mihi est quidquid ei adversum inimicos latrantes audio, et dum in ejus assiduitate qualis sit video; si quid erroris proferat adversari a veritate, quam in ejus visione cognovi, non recedo. » Denique amor Christi virgo est, quia ad unum Christum totus pure et virgineo dirigitur, juxta illud Pauli: « Respondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo, » *II Corinth. xi, 2*.

Querit S. Bernardus, *serm. 69*: Cum Christus sit sponsus multarum, imo omnium animarum sanctarum, quomodo cuilibet totus intendat? ac respondet: « Primo quidem quod habet in natura simplicissima sponsi divinitas quasi unum recipere multos, et quasi multos unum. Nec ad multitudinem multus erit, nec ad paucitatem paucus; nec ad diversitatem divinus, nec restrictus ad unum; nec anxius ad curas, nec perturbatus

seu turbulentus ad sollicitudines. Sic sane uni intentus, ut non detentus; sic pluribus, ut non distentus. »

Exemplum appositum est in anima rationali: haec enim tota amat, informat et animat omnes et singulas corporis sui partes, ita ut tota sit in corpore, et tota in singulis ejus partibus; sic enim Deus totum suum amorem omnibus, et totum dat singulis sanctis. Addit deinde Bernardus Christum ad animam quam sibi despondet, secum adducere Patrem et Spiritum Sanctum, ut pariter sibi animam despondeant, juxta illud: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus, » *Joan. xiv, 23*. « Quid est, inquit Bernardus, venire ad animam Verbum? Erudire in sapientia. Quid est Patrem venire? Afficere ad amorem sapientiae, ut dicere possit: Quia amatrix facta sum formae illius, *Sapient. viii, 2*: Patris diligere est, et ideo Patris adventus est infusa dilectione probatur. »

Signa deinde adventus Verbi et Patris subjicit: « Si sensero, inquit Bernardus, aperiri mihi sensum, ut intelligam Scripturas, aut sermonem sapientiae quasi ebullire ex intimis, aut infuso lumine desuper revelari mysteria, aut certe expandi mihi quasi quoddam largissimum caeli gremium, et uberores de sorsum influere animo meditationum imbres: non ambigo sponsum adesse. Verbi siquidem haec copiae sunt, et de plenitudine ejus ista accepimus. Quod si se pariter infundit humilis quaedam, sed pinguis intus aspersiois devotio, ut amor agniti veritatis necessarium quoddam odium vanitatis in me generet et contemptum, ne forte aut solentia inflat, aut frequentia visitationum extollat me; tunc prorsus paterne sentio agi mecum, et Patrem adesse non dubito. Si autem perseveravero huic dignationi dignis semper (quod in me est) affectibus et actibus respondere, et gratia Dei apud me vacua non fuerit; etiam mansionem apud me faciet, tam Pater nutritus, quam Verbum erudiens. » Querit deinde, unde anima sciat sponsum totum sibi intendere, ut dicere audeat: « Dillectus meus mihi, » ac respondet, id seire « ex eo quod se diligere, et vehementer diligere sentit, etiam diligere nihilominus vehementer non ambigit, ac de sua singulari intentione, sollicitudine, cura, opera, diligentia studioque, quod incessanter et ardentur invadit, quemadmodum placeat Deo, aequae haec omnia in ipso indubitanter agnoscat, recordans promissionis ejus: In qua mensura mensi fueritis, remittetur vobis, » *Math. cap. vi, 2*. Et post nonnulla: « Nec dubitat se amari quae amat. Ita est. Amor ubi amorem animae parit, et filius procurans mentio intendam amicum facit, sollicitudoque sollicitum. Nescio enim quia vicissitate naturae semel revelata facie gloriam Dei speculari animo poterit, mox illi se conformari necesse est, atque in eandem imaginem transfor-

mati. Igitur qualem tu paraveris Deo, talis operiet appareat tibi Deus. Cum sancto sanctus erit, et cum viro innocente innocens erit, *Psal. xvii, 26*. Quidni atque et cum amante amans, et cum vacante vacans, et cum intento intentans, et sollicitus cum sollicito? »

De hoc sponsae et sponsi spirituali connubio ejusque fructibus, ita scribit Laurentius Justinianus, *lib. De Casto connubio Verbi et animae, cap. xxv, pag. 318*, littera H: « Ibi juge celebratur convivium, et vitulos saepissime comeditur saginitas. Pax in illo gustatur interna, secunda tranquillitas, tranquilla felicitas, juvenitatis magna, fides serena, amabilis societas, oscula unitatis, contemplationis delectatio, suavitas in Spiritu Sancto. Ibi orti janua est, et paratissimi porta. Spensa frequentier de thalamo ascendit in caelum, et de caelo jugiter sponsus descendit in thalamum. Non pavida, non de salute incerta, ingreditur sponsa in superiorum mansiones, sed tanquam in dilecti domum, et in propriam possessionem. Ut enim illam emeret, vendidit sua, et tradidit egenis; ut illam lucraretur, pugnavit in tentationibus; pugnavit cum spiritibus nequam, quotidie pugnat contra se. Non temerario, sed confidenter in atria intrat sponsi: nam etsi alias adventus illius sanctae fuerit civitatis, nunc vero civis effecta est sanctorum, et sponsa Verbi; cui ex amoris privilegio, omnia quae sunt sponsi debentur. Amor quippe verus nil privatum habet, nil proprium; sua seque gratanter imperitur; ea quoque lege, eademque charitate, qua largitur propria, utitur alienis. Ex amoris igitur mutui exuberantia, tanta est inter Verbum et animam familiaritas, locutionis fiducia, gloriae certitudo, et conditionis inconsideratio. » Tertium est illud conium: « Omnis amans, amens. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Beata Virgo dicere poterat Christo: Tu solus mihi es filius unice dilectus, et ego tibi sum mater (imo et quasi pater) dilectissima, qui pascoris inter filia virginitalis meae et Josephi mariti mei; ex hoc enim virginali conjugio decebat te nasci, quasi virginitalis filium, imo ducem et assignatum; hoc est quod ait Isaia propheta, *cap. vii, vers. 14*: « Ecce Virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel, » id est nobiscum Deus: ita Rupertus. Audi S. Anselmum, *lib. De Excellentia Virginis, cap. iv*: « Amorem, inquit, quem pater et mater singuli debet filio suo; amorem etiam, quem debet filius sinu suo patri et matri, ille filius vere virginis, suas debet soli matri; nam sicut alii filii nascuntur ex patre et matre, ille filius ejus natus est ex ea sola matre. Excedit itaque omnes amores parentum in filios, aut filiorum in parentes amor istius

Sicna
gratias
Deo in
solentia

Quosdam
Christus
omnibus
et quibus
bet totus
intendit

matris in filium suum, et istius filii in matrem suam.»

Rursus Guarrius abbas, serm. 2 De Assumpt. : «Veni, inquit, electa mea, et ponam in te thronum meum. Communicasti mihi quod homo sum, communicabo tibi quod Deus sum.» Et B. Petrus Damiani, serm. 2 De Nativit., recensitis tribus modis, quibus Deus est in qualibet creatura, subjicit : «Quarto modo inest uni creaturae, videlicet Mariæ matri, identitate, quia idem est cum illa. Illic tacet et contremiscat omnis creatura, et vix audeat aspirare tantæ dignitatis immensitatem. Habitat Dominus in Virgine, cum qua unius nature habet identitatem.»

Denique S. Bernardus, serm. 71 : «Mihî, inquit, adherere Deo bonum est. Bonum plane, si omni ex parte adhaerens. Quis est, qui perfecte adheret Deo, nisi qui in Deo manens tanquam dilectus a Deo, Deum nihilominus in se traxit diligendo? Ergo cum undique inherens sibi homo et Deus, inherens autem undique intima et mutua dilectione inviscerati alterutrum sibi. Per hoc Deum in homine, et hominem in Deo esse haud dubie dixerim.» Hoc præ omnibus competit B. Virgini. Idem S. Bernardus, serm. 29 : «Sagitta electa est amor Christi, quæ Mariæ animam, non solum confixit, sed etiam pertransivit, ut nullam in peccatore virginali particulam amorem vacuam relinqueret, sed toto corde, tota anima, tota virtute diligeret et esset gratia plena.» Hæc Bernardus. Et Hugo de S. Victore, cujus verba refert S. Thomas, Opusc. viii : «Quia in corde Virginis, inquit, amor Spiritus Sancti singulariter ardebat, ideo in carne mirabilia faciebat, in tantum, quod de ea nasceretur Deus et homo. Luc. 1, 35 : Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.»

Causam dat S. Bernardus : «Quid mirum, inquit, si Mariæ præ omnibus diligit, quæ est præ omnibus dilecta?» Plures alias causas dat Sophronius, serm. De Assumptione : «Cogitate, inquit, et perpendite quantis afficiabatur B. Virgo doloribus post Christi ad caelos ascensum; considerate, quo cruciabatur amore, quo desiderio aestuabat hæc virgo, dum revolveret animo cuncta, quæ audierat, quæ viderat, quæ cognoverat, quanto indesinenter cremabatur ardore pii amoris! quantis movebatur, repleta Spiritu Sancto, caelestium secretorum incantamentis! quia etsi diligebat Christum ex toto corde, ex tota anima, et ex tota mente, novis tamen quotidie inflammabatur presentia absens desideriorum affectibus, tanto siquidem validius, quanto divinius illustrabatur inquis visitationibus, quam totam repleverat Spiritus Sancti gratia, quam totam incanduerat divinus amor, ita ut in ea nihil esset mundanum quod violaret affectus, sed ardor continuus et «brietas perfusi amoris ejus, qui illius erat et Dominus et filius. Fortassis ergo præ nimio amore in loco, quo sepultus dicitur, habitasse eam credimus, quatenus piis pasceretur in-

ternus amor obtutibus, non quod vili viventem quaereret cum mortuis, sed ut suis consolaretur aspectibus, et quem generat mentis complectebatur amplexibus. Amor Christi desiderium pariebat, desiderium vero gliscens quasi novis roparabatur ardoribus.»

QUI PASCITUR INTER LILIA. — Pro lilia hebraice est, שושנים *schoschannin*, quod Chaldaeis et hebraizantes nonnulli vertunt rosas, ut dixi superius. Symmachus vertit flores; hebraice est, qui pascit in filiis. pascit, scilicet tam oves, quam seipsum, hoc est, pascitur, ut veritè Noster; quanquam pascitur subinde sumatur pro pascit, quasi sit verbum generis deponentis. Septuaginta *παύσιμος*, id est, pastorem agens in liliis; Symmachus, et ego ejus pascentis flores, id est qui pascit oves instar candicantium liliorum candida. Possit quoque ex Hebræo verti, qui pascit lilia, id est alii, fovetque virgines, æque ac virginitatem, et cæteras virtutes, vel qui pascitur liliis, id est oblectatur virginibus æque ac virtutibus. Pascitur vero inter lilia, hoc est pascitur in pascentis liliis inter herbas florentibus decorantur Hebræum פרוסות, et grecum *παύσιμος*, id est pascere, esse pastorem agere, notat Christum circa Ecclesiam, et animas fideles omnia boni pastoris munia sedulo obire, scilicet illam tenere amare, pabulum procurare, familiariter illi adesse, educere ad pasca, et reducere, cibare, potare, curare, regere, a lupis et furibus defendere, etiam cum vite sua periculo, ac cætera pastoris officia præstare, que describit Psaltes, Psalm. xxii, 2, et Christus, Joan. x, 9. Christus ergo et pascit, et pascitur inter lilia, id est inter castas, puras et sanctas animas, præsertim virgines; pascit illas sua doctrina, exemplo, gratia, sacramentis, imo seipso in Eucharistia. Audi S. Ambrosium in Psalm. cxvii, serm. 14, vers. 1 : «Bona pasena divina sunt sacramenta. Carpis illic novum florem, qui bonum odorem dedit resurrectionis; carpis lilium, in quo sit splendor æternitatis; carpis rosam, hoc est, dominici corporis sanguinem. Bona etiam pasena libri sunt sacramentorum, in quibus quotidiana lectione pascimur, in quibus recreamur ac reficimur, cum ea que scripta sunt degustamus, vel summo ore libata frequentius rumimus. His pasceis grex Domini saginatur. Bona etiam Christi pasena, qui pascit in liliis, hoc est in splendore sanctorum.» Addit Nyssenus : «Hic est pastor bonus, qui non feno pascit gregem, sed Spiritu Sancto per liliorum puritatem et odorem significato.» Acredit Theodoretus qui pasena Christi censet vocari lilia, quia candida sunt, pinguis, suavia, et odorata instar liliorum. Idem, tamen inferiori ait Christum pascere inter lilia, cum per sanctos doctores suas leges purissimas promulgat.

Rursum Christus, non tantum active pascit, sed et passive pascitur, inter lilia, id est oblectatur

puris et castis mentibus, præsertim virginibus, earumque puritate, virginitate et virtutibus. Ita S. Gregorius, Cassiodorus, Beda, Justus, Anselmus, cæterique latini. «Quid per lilia, ait S. Gregorius, nisi mundæ animæ designantur? quæ dum castitatis candorem retinent, per bonæ famæ opinionem proximis quibusque suaviter olent. Inter lilia sponsus ergo pascitur, quia procul dubio animarum castitate delectatur, quod et in se munditiam carnis conservant, et per nilidas cogitationes eorum eo placent, et exempla proximis quasi odoris suavitatem donant.»

Hinc illud S. Ambrosii, quod usurpat Ecclesia in Officio Virginum :

Qui pascit inter lilia,
Septus choris Virginum,
Sponsus decorans gloria.

Christus, ait S. Bernardus, serm. 70, qua Deus regnat super sidera, qua homo pascitur, non lilia, sed inter lilia : «Nam qui in altissimis est Dominus, in imis est dilectus, super sidera regnans, et intra lilia amans.» Deinde lilia hæc mystica esse docet veritatem, mansuetudinem, justitiam, cæterasque virtutes, sed duas præsertim, continentiam scilicet et innocentiam; inter hæc enim pascitur et oblectatur Christus, juxta illud, Ps. xlv, 5 : «Prospera procede et regna propter veritatem, mansuetudinem et justitiam.» nempè «quot virtutes, tot lilia, ait Bernardus. Quis finis virtutum apud Dominum virtutum? Quod si plenitudo virtutum in Christo; et liliorum. Et fortassis propterea ipse se lilium appellavit, quod totus versetur in liliis, et omnia que ipsius sunt, lilia sint : conceptio, ortus, conversatio, eloquia, miracula, sacramenta, passio, mors, resurrectio, ascensio. Quid horum non candidum, et non suavissime redolens? Tanta denique in conceptione refulsit superni luminis claritas de supervenientis abundantia Spiritus, ut ne ipsa quidem Virgo sancta sustinisset, si non sibi obumbratum foret a virtute Altissimi. Porro ortum candidavit incorrupta virginitas matris, conversationem innocentia vite, eloquia veritas, miracula puritas cordis, sacramenta pietatis arcanum, passionem patienti voluntas, mortem libertas non moriendi, resurrectionem martyrum fortitudo, ascensionem exhibitio promissionum.»

Idem, serm. 71, docet Christum pasci inter lilia, id est inter puram legum suarum observantiam : «Ergo, inquit, absque liliis nunquam est, qui absque vitis semper est, quia totus et semper est candidus, speciosus forma præ filiis hominum. Tu ergo qui hæc audis, vel legis, cura habere lilia penes te, si vis habere hunc habitatorem liliorum habitantem in te. Opus tuum; studium tuum, desiderium tuum, lilia esse protestetur, moralis quidam remor ipsorum candor atque odor. Habent et meros colores suos, habent et odores, etc. Colorem operi tuo dat cordis in-

tentio, et judicium conscientie, » odorem tama. Et pluribus interjectis : «Sponsus itaque, et cum sit virtus, in virtutibus complaceat sibi; et cum sit lilium, libenter inter lilia commoratur; et cum sit candor, delectatur candidis. Et fortassis hoc est, quod dicitur pasci inter lilia, candore et odore virtutum delectari. Et quidem pascebatur olim corporaliter apud Mariam et Martham, recumbens etiam corpore inter lilia (illas loquor, nam lilia erant) nihilominus spiritum recolebat devotione et virtutibus mulierum.»

Hocet deinde idem Christo esse pascere, quod pasci, quia ipse pascit nos sua gratia et virtutibus, isdemque pascitur et oblectatur : «At pascentis ait, ita puto, nihilominus pascitur ipse, et quidem eis quibus libenter vescitur, profectibus nostris. Etenim gaudium Domini fortitudo nostra. Ita ergo, et cum pascit pascitur, et pascitur cum pascit, simul nos suo gaudio spirituali reficiens, et de nostro que spirituales profectus gaudens. Cibus ejus penitentia mea, cibis ejus salus mea, cibis ejus ego ipse, etc. Mandor cum arguor, glutior cum institor, deoquor cum imutor, digeror cum transformor, unior cum conformor.» Idem S. Bernardus, serm. in Nativit. B. Mariæ, sub finem aliter explicat : «Attende, ait, quod locum non cibum indicare videtur, nec quibus pascitur exprimit, sed inter qua. Forte enim non cibo, sed consortio pascitur liliorum; nec liliis vescitur, sed in illis versatur; nimirum odore potius, quam sapore lilia placent, et visui magis sunt apta quam esui. Cæterum liliis justus germinat sicut lilium, sed non ad lilium sponsus pascitur, nec in singularitate complaceat sibi. Audi denique inter lilia commorantem : Ubi, inquit, sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Math. viii, 20. Amat semper media jusum, diverticula semper et reclinatoria reprobat Filius hominis, Dei et hominum mediator.»

Porro pascit Christus animas diversimode, quamque juxta suam inclinationem, statum, et dispositionem : quare subditis dat obedientiam, superioribus prudentiam regendi, virginibus amorem virginitatis, conjugatis affectum castitatis conjugalis, et robor ad ferendum mores conjugis, filiorum et servorum a suis diversis; martyribus dat invictam in tormentibus constantiam, doctoribus acumen docendi, prædicatoribus efficaciam predicandi, divitiis impulsam ad tolerantiam, etc.

VERS. 17. DONEC ASPIRET DIES, ET INCLINENTUR UMBRÆ. REVERTERE : SIMILIS ESTO, DILECTE MI, CAPRE, HINXUQUE CERVOZUM SUPER MONTES BETHER.

DONEC ASPIRET DIES, ET INCLINENTUR (Septuaginta moveantur, id est amoveantur) UMBRÆ, (refert ad id quod præcessit : «Dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia;» licet nonnulli referant ad id quod sequitur : REVERTERE : SIMILIS ESTO, etc.,

lilia, pro
na legum
observantiam.

Christus
pascit et
pascitur
inter lilia,
id est
inter castas,
puras et
sanctas
animas.

—uti mox dicam. Nota *in* *aspiret dies*: solet enim mane oriente luce et die suavis aspirare aura, quam efficit calore suo sol oriens in aurora, quasi in aurora rore: hic enim vapores frigora noctis collectos resolvit et commovet, ex hisque flatus et ventos efficit; quare minus recte Theodoretus exponit, q. d. «Donec aspiret dies», id est, donec ardor diei pretereat, et ros salutis aspiret. Jam

Primo, nonnulli per diem accipiunt evangelium, per umbras legem veterem, quæ typus et umbra fuit Evangelii, q. d. Apparente luce evangelii, evanescent umbræ, id est observantia et ceremonie typicæ legis veteris: ita Justus Origenes et S. Augustinus, orat. *Contra Judæos*, cap. vi.

Secundo, alii per diem accipiunt claram cognitionem veritatis et æternitatis; hanc enim adeptam anima sanctorum fugat, et pellit a se umbras vanitatis rerum temporalium: ita Nyssenus.

Tertio et genuine, per diem accipere futuram vitam et gloriam, per umbras presentis vite tenebras et ærumnas, q. d. Christus pascebat inter lilia, id est versatur inter puras animas, quamdiu durat umbra hujus vite: nam, ubi aspiraverit et illuxerit dies gloriæ, versabitur inter beatos in splendoribus sanctorum. Si enim in valle lacrymarum pascebat inter lilia, inter que et quanta pascebat in die nuptiarum et gloriæ semperne? Christus nunc me pascebat inter lilia castitatis et gratie; at ubi aspiraverit dies felicitatis, pascebat me inter lilia charitatis et gloriæ; tunc amor sponsi absentis vertetur in gaudium et fruitionem presentis; tunc mutabitur fides in speciem, spes in rem, charitas in claritatem, ærumna in gloriam, mors in vitam, corruptio in incorruptionem, luctus in jubulum. Ita S. Gregorius, Cassiodorus, Beda, S. Bernardus et ceteri. Hic ergo anima pia amore corporis pressa gemit et suspirat, donec aspiret dies æternitatis beata, et inclinentur umbræ misere mortalitatis: «Hic quippe nox est», ait S. Gregorius. Ibi vero dies erit, quia hic in visione veritatis caligamus, ibi Deus ipse tota veritas mentibus elucebit. » Porro S. Bernardus, *serm.* 71, ait Christum in hac vita pasci liliis, id est virtutibus, quia hic mixtae sunt, rudes et imperfecte, in celo his potari, quia ibi erunt liquida, defæcate, sublimes et perfecta.

Nonnulli cum nostro Sanchez censent *in* *inclinentur umbræ* esse periphrasin vespere: in enim post meridiem, sole declinante, inclinant umbræ, juxta illud Virgilii:

Majoresque cadunt altis de montibus umbræ.

Unde et Aquila pro *donec aspiret dies* vertit, *donec cesset umbra*; vespera enim, dum cessat dies, aspirat flatus et tentos. Unde Plinius, lib. II, cap. XVIII: «Sol, inquit, et auget et comprimit flatus, auget exoriens occidentisque; » et Aristoteles in

Problem. sect. XXV, quest. IV: «Flatus, inquit, vel ortu solis, vel obitu incipit. » Hinc Virgilius: «Aspirant aures in noctem. » Unde ex Hebreo verti potest, *donec aspiret*, id est *foviatur dies*: verba enim hebraea sunt simplicia, ideoque sumuntur pro omnibus compositis, utpote quibus Hebraei carent. *דוּחַ* *duchach* ergo significat *spirat, aspiret, perspiret, respiret, exspiret*, et hoc significat græcum *ἀναπνεύω* apud Septuaginta, q. d. Toto die, id est toto tempore hujus vite, «dilectus meus mihi, et ego illi, » idemque toto hoc tempore «pascebat inter lilia. » Verum Noster apud vertit *aspiret*, dum enim aspirat dies, finiuntur umbræ et tenebræ nocturnæ. Quocirca magis apposite S. Gregorius et alii passim censent per *umbram* hic intelligi *noctem*: nox enim umbrosa est, et mera quasi umbra, quæ inclinatur, id est deficit, et, ut hebraice est, *fugit*, id est evanescit, oriente in aurora sole, sed sensim et pedetentim: quo enim magis ascendit sol, eo magis minuuntur umbræ, adeo ut in meridie fere nulla sit umbra: rursum, oriente sole, aspirat dies, non occidente, tunc enim exspirat et finitur.

Symbolice S. Bernardus, *serm.* 72, per *umbras* accipit demones, qui electis in die judicii et beatis inclinabuntur, id est subdentur, ac tanquam victi victoribus subjiciuntur. Idem rursum per *diem* accipit visionem beatificam, per quam omnes umbræ errorum, simulationum, ignorantiarum dispelluntur. Denique addit cumulum felicitatis æternæ significari per *in* *aspiret*. «Ergo, inquit, hic cumulus aspirantis erit diei. Ipsa, inquam, adiciet ad mensuram inspirata plenitudinis, ad inspirantis diei copiam, supra modum in sublime pondus gloriæ operans, ita ut redundet in corpora superfluens clarificationis adjecto. Hæc de causa enim non spirans, sed aspirans dicta est, quod addat ad inspirantem, hoc significante Spiritu Sancto per adjectam ad præpositionem: quia quos illa intus illuminat, hos ista adornat foris; et stola gloriæ induit eos. » Et post nonnulla: «Cum igitur duo in nobis præcedant dies, unus quidem *inspirans* pro corporis vite; alter *tertio respirans* in sanctificationis gratia, porro *tertio supervit aspirans* in resurrectionis gloria; claret profecto aliquando adimpletum iri in corpore, quod præcessit in capite, magnum utique pietatis sacramentum, et Prophete testimonium, qui ait: Vivificabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu ejus, » *Os.* cap. vi, vers. 3.

Porro disjunctio, quæ est in Bibliis Hebraeis, cuius auctor non est Salomon, sed rabbinii posteriores sive massoretæ, hæc verba, *donec aspiret dies, et inclinentur umbræ*, connectit cum eo quod sequitur, *revertere, similis esto, dilecte mi*; atque hæc connexio commoda quousque est, commodosque dat sensus, ut patet sensus jam dandos inventi, cum hisque hæc verba, *donec aspiret dies*, combinantur.

REVERTERE: SIMILIS ESTO, DILECTE MI, CAPREÆ, HIN-
NULOQUE CERVORUM SUPER MONTES BETHER.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Variis hic a variis assignantur sensus. *Primus* est, q. d. Sponsa: Video te, o sponse mi, delectari pascebat gregibus in sylvis et montibus, quales sunt montes Bether; ibi enim pasceris inter lilia, eoque me invitas et evocas dicens: «Surge, propra, amica mea; » ut tuo ergo æque ac meo animarum zelo satisfacias festinus et velociter, instar capræ et hinnuli *revertere*, hebraice *סב* *sob*, id est *exculto*, lustrato et visitato greges nostros, puta fideles christianos, qui pasceantur in Bether, id est in divisione, hoc est in divisivis locis et particularibus ecclesiis per totum orbem diffusis habitant, ac pasce eos tua sancta doctrina, gratia, consolatio, inspiratio, sacramentis, etc. Ita Theodoretus et tres Anonymi apud ipsum, Peellus et Philo Carpathius, qui censent hic obsecrare sponsam, ut sponsus ad pasca reverteretur, ut omnes fideles ejus conspectu fruatur atque illustrentur, hisque ipse suam suavitatem et amorem impertiat.

Secundus planior et plenior est, q. d. sponsa: Permittito quidem, ideo cupio, o sponse, ut fideles nostros toto orbe diffusos visites, instruas, robores, perficias; sed velim id fieri expedite et velociter, ut per eos decurras celeriter, instar capræ vel hinnuli, hoc fine, ut, iis visitatis, illico ad me revertaris: ego enim tui presentiam intime desidero, nec ea satiari queo, atque magis deest sponsus sponse, id est Christum Ecclesiam universalem, quam particularibus ecclesiis adesse et assistere. Hunc sensum exigit *revertere*, ut vertit Noster et Septuaginta. respicit etiam ad id quod dixit vers. 8: «Vox dilecti mei. Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles, » ut illico ad me jam ex amore deliquium passam advolet, sustentet, meque mihi restituit: quare «similis est dilectus meus capræ, hinnuloque cervorum, » Ita S. Bernardus, Beda et alii. Audi S. Bernardum qui hic notat amoris impotentiam nescire impudentiam; sponsam enim revocare illico sponsum, cui paulo ante aemidi dederat facultatem. «Intemptiva, inquit ipse, *serm.* 74, revocatio magni unius amoris, magnæ alterius amabilitatis indicium est. » et *serm.* 73: «Amor intemperans facit hoc. Nempse est qui cunctum in se triumphans captivansque pudoris sensum, convenientie modum, deliberationis consilium; totius modestie et opportunitatis neglectum quædam, et quædam incuriam parit. Nam vide nunc quomodo illum, pæne adhuc incipientem ire, jam tamen redire flagitat. Etiam accelerare rogat, et quidem currere, instar unius

alienus feræ sylvarum velociter currentis, verbi gratia, capræ, hinnulive cervorum. Hic litteræ tenor, et hæc Judæorum portio. »

Quæres, qui sunt montes Bether? Resp. esse montes Bether (tū verit Arabicus), ubi Jacob vidit scalam et terram in cœlum porrectam, per quam ascendebant et descendebant angeli ad Deum scalam inmixtur, ideoque locum ante inungens consecravit, vocavitque Bether, id est *domum Dei*, Gen. XXVIII, 12 et 19. Montes vero Bether dicuntur montes Bether, id est *divisionis*, quia divisi sunt et diffusi, ut plures intermedias continent civitates atque valles, ac consequenter plures quasi montes in varios colles dissectos, ita ut capræ æque uno in alium saliant. Unde a Septuaginta vocantur montes *καλοματόν*, id est *convallium*. Nonnulli legunt, *καλοματόν*, id est *circuitionum* montes, ad quos non est facilis accessus, sed diu eos per anfractus circuire opus, antequam ad culmen pervenias; tales enim quærent capræ et hinnuli, ut a venatoribus sint securi. S. Ambrosius, lib. III. *De Virgin.*, legit cum Syro, *montes aromatum*, sic enim vocantur hic, cap. viii, vers. 14, nam hi montes aromatum abundant. Audi Adrichomium in *Descriptione Terræ Sanctæ*, pag. 16, num. 43: «Bethel, seu Bether montes sunt fructu, nemorosi et arboribus confisi; gramine et herbis aromaticis pleni, et ideo cervi, capræ, et hinnuli illorum cacumina frequentant, de quibus in Cantico. »

Symbolice ergo montes Bether vel Bether, apte representant Ecclesiam universalem in varias particulares divisa et distinctam: Ecclesia enim est, «mons domus Domini in vertice montium, » *Isa.* II, 2; quia sua fide, spe, doctrina, conversatione et contemplatione cœlesti superat omnes sectas judæorum, hæreticorum, gentium, adeoque videtur, jam non in terra, sed in cœlis cum beatis degere juxta illud: «Nostra conversatio in cœlis est, » *Philipp.* II, 20. Quocirca hic omnes peculiariter representant monasteria et collegia religiosorum: primo, quia monasterium et claustrum est Bether, id est *locus divinus* et separatus a consortio secularium; secundo, quia montes Bether sunt ardui et asperi, ac cavitationes et salebris interrupti; tertio, sicut capræ et hinnuli ad prurpotos et inaccessos hœc montes fugiant, ut tui sint a canibus et venatoribus, sic pariter religiosi fugiant ad claustra, ut ibi a mundi tentationibus et periculis sint securi et semoti. Ibi ergo Christus pascebat inter lilia puritatis, quæ nascuntur in montibus Bether, id est separationis, orationis, atque contemplationis. Huc facit versio chaldaica, quæ de sanctis patriarchis sic exponit: «Et vult Dominus disperdere eos de sæculo, nisi subisset memoria eorum eo juramenti sui, quod juravit in verbo suo Abraham, Isaac et Jacob, qui erant velocissimi in cultu ejus, sicut capræ et hinnuli cervorum; et etiam oblationis, quam obtulit Abraham Isaac filium in monte Moriah, et ante

hec detulerat illi oblationes suas, et diviserat eas equaliter. »

Hinc Philo Carpathius per montes convallium, ut vertunt Septuaginta, intelligit sanctos et justos eminentes; hi enim supra montes per virtutis excellentiam, quae supra mundum et mundana omnia eminent, sunt et valles per humilitatem, qua humiliter doctrinam et gratiam Dei, cum pluviam e caelis, valles excipiunt. Sic et Ambrosius, serm. 14 in Psalm. cxviii. Tres vero Anonymi apud Theodoretum per montes convallium accipiunt doctores qui discipulis, sicut montes vallibus, longe eminent et excellunt, q. d. « Te illis similem praesta veniens in magistras animas, quae inter discipulas perturbationum fluctibus depressas montium instar excellunt, ubi ipsarum opera propellas et fuges bestias illas pestiferas, quae naturalem rudium animarum equalitatem excaevant, in eisque sibi latebras constituunt, atque ita illis pristinam equalitatem reddet. »

Adversus Theodoretus et Nyssenus, homil. 6, per montes convallium accipiunt superbos inter humiles, q. d. ait Nyssenus: « Vide ut caprea, qui aspicias cogitationes hominum; dele peccati generationem, sicut hinnulus dolet serpentis. Curro quam celerime divinum Verbum ad montes convallium: quidquid enim extollitur adversus veritatem, est barathrum, et non mons; concavitas et non assurgens fastigium. Si ad haec accurreris, omnis vallis implebitur, et omnis mons iustus modum humiliabitur. »

Huc accedit S. Anselmus, qui putat Ecclesiam hic orare Christum, ut juvet se laborantem in conversione infidelium: « Revertere, inquit, id est, condescende istis, et aspira eos interiori, quia aliter labor noster erit infructuosus: Revertere, et similis esto capreae, etc. Natura capreae hinnulique est, ut licet in summitate montium habitent, descendant tamen in colles, et ab inferioribus videantur. Cum enim Christus habitet in montibus, id est in eminentibus propter virtutes, rogatur descendere ex ipsis, et per ipsos ad cognitionem inferiorum. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Christus subinde videtur abire ab anima sancta, vel ob ejus defectus et lapsus veniales, vel ut ejus fidem et constantiam probet, vel ut sui desiderium in ea adaugeat, animamque in spiritu promoveat et perficiat, dum eam sine gustu, sine consolatione, sine letitia aridam et siccam relinquit in desolatione, persecutione, tentatione, tristitia, obscuritate, similive afflictione animae vel corporis. Quare anima hoc stimulo puncta ardentius ad sponsum Christum suspirans, ejus reditum optemque inclinat: Revertere ad me, o dilecte mi, et instar capreae vel hinnuli veloci-

ter accurre, ut me consolens, adjuves, robores, confirmes, promoveas.

Addit noster Sanchez, quod anima pia, edocta multa se avari impedimenta opposuisse, et infirmitatis suae conscia, sibi ipsi parum fidens, oret sponsum, ut quamvis vegetur super montes Bethel, id est inter salebras et anfractus et mille alia impedimenta, quae ad omnia officia proum et festinantem retardare poterint; ferat nihilominus haec patienter, et quo est animo ad haec perferenda plane indomito, et lenitate ad condonandum plane admirabili, devoret has molestias, transiliat haec obstacula, ac tandem quamvis per Bethel, id est confragosa atque aspera, ad se tamen recta festinatque perveniat.

Et Luysius Legionensis: Postulat, ait, anima fidelis, cum inclinatur umbra, id est inclinatio jam ad oceanum die, et irremittibile periculum tentationumque tenebris, sibi auxilietur, nulla mora interposita: « Similis, inquit, esto capreae hinnulique cervorum. » Quod sine metaphora proprie et litterate David dicebat Psal. lxxix, 2: « Domine, adjuvandum me festina, » et rursus, Psal. xxx, 3: « Domine, accelera ut eruas me. » Quodque non solum causa incitandi Deum, et ut auxilium ferre maturat efficiendi, a sponsa dicitur, sed etiam quo nos admonet, ut in ipso statim prava cogitationis initio, ut primum mala libido subire animum cepit, ad primos hostis aspectus, inno vero ad primos rumores atque suspiciones belli, antequam ob negligentiam tarbarum in nobis atque tumultus aliquid oriarur, attollamus ad caelum oculos, et ad Deum cor nostrum penitus convertamus, illud cum lacrymis iterantes: « Revertere, dilecte mi: similis esto capreae, hinnulique cervorum; » salutemque illi nostram ardentissime commendantes, ut accelere atque festinet liberare nos, non a malo solum, sed etiam a suspicione mali ab ipso petamus. Huc accedit Cassiodorus qui exp. vit. q. d. O Christo, qui per carnem, quam parvulus et hinnulus assumpsisti, velut caprea ascendisti in caelum sublimia, nos tua consolatione et gratia visita, illustra et letifica.

Porro quomodo Deus animam sanctam visitet, docet primo S. Bernardus, serm. 74, idque experientia, qua in sua anima crebro hanc Dei visitationem sensisse se asserit: « Vivum, inquit, et efficax est (Verbum Dei, puta Christus), moxque ut intus venit, expergefecit dormitantem animam meam, movit, et molliuit, et vulneravit cor meum, quoniam durum lapideumque erat et male sanum. Cepit quoque evellere et destruere, edificare et plantare, rigare arida, tenebrosa illuminare, clausa reserare, frigida inflammare, nec non et mittere prava in directa, et aspera in vias planas; ita ut benediceret anima meo Domino, et omnia quae intra me sunt nomini sancto ejus. Ita igitur intrans ad me aliquoties Verbum sponsum, nullis unquam introitum suum indicibus innotescere fecit, non voce, non specie, non incessu. » Et post

nonnulla, quae in hanc rem interiecit, subjicit: « Ex renovatione ac reformatione spiritus mentis meae, id est interioris hominis mei, percepi utcumque speciem decoris ejus, et ex contuitu horum omnium simul expavi multitudinem magnitudinis ejus. Verum quia haec omnia, ubi abscesserit Verbum, perinde ac si olla bullienti subtraxeris ignem, quodam illico languore torpentia et frigida jacere incipiunt; atque hoc mihi signum abscessionis ejus. Tristis sit necesse est anima mea, donec iterum revertatur, et solito recalescat cor meum intra me: idque sit reversionis indicium. »

Secundo, Aponius ait sponsum discedere, cum sponse, id est animae peccata castigat; reverti, cum penitentia placatus ei reconciliatur: « Prolongatio, ait, Christi in Ecclesia tunc est, quando ad castigandam plebem tribulationem induci permittit; reversionis autem ejus est, dum precibus inclinatus ad misericordiam, ad vestigia pietatis suae velociter recurrit, quam prosilierat vindicando; similis factus cursui vel consuetudini capreae, hinnulique cervorum, quorum natura est, voce ante se in montibus resonante post tergum emissam, dum obvium sibi opinantur occurrere quidpiam, ad locum, unde abscesserant, velociori cursu reverti. Et haec est causa, ut exasperate ab hostibus consuetam nolint delinquere sedem, sicut et Christus, quamvis provocatus et exasperatus peccatis hominum, pietatis tamen non dereliquit consuetam sedem. »

Mystice
de Christi
visitatione.

Mystice, Justus Orgelitanus censet hic significari ascensum Christi in caelos: « Dum dilectum, inquit, Ecclesia insinuat regredi, similemque capreae et hinnulo dicit, Christi in caelos ascensionem mundis et velocibus animalibus comparandum demonstrat. Hic enim celeri cursu montium altiora transiunt; supergressus est autem Christus omnia excelsa; et bene additur super montes Bethel, id est domus Dei, quia super sanctos omnes elevatus est. » Aponius vero censet hanc Ecclesiam orare, ut Christus mortuus a morte resurgat: « Super montes Bethel, inquit, quod cum reverti precatur, in cuius finibus Christus crucifixus est, velocitatem resurrectionis die tercia celebrandam prophetae monstratur. »

Tropologic.

Tropologicè, Beda statim hic animam piam ad perfectionem tendentem postulare, ut Christus sibi caelestis felicitatis praegustum exhibeat: « Obsecro, inquit, a generali instructione revertaris saepius ad illustranda sublimis corda perfectorum, et sicut caprea, aut hinnuli cervorum rarus quidem, sed cum delectatione conspiciuntur, in montibus solent esse intuitus: sic in excelsis mentibus vestigia tuae magnitudinis qualiacumque praesentes. Praeor ut dulcedinem vite immortalis, quam membris omnibus meis in retributione promittis, aliquibus etiam in itinere, quamvis a longe speculandam revelas. Congruit autem et nomen montium mentibus eorum, qui contemplationi caelestium oculis cordis aperire

didicerunt, cum dicitur super montes Bethel, quod domus consurgens, sive domus vigillarum interpretatur. »

Anagogice, S. Gregorius censet hic animam piam rogare Christum, ut cito veniat ad iudicium, ut in eo ipsa cum plis gloriam; impij qui pios affligunt, gehennam consequantur: « A nobis, inquit, dilectus tuus corporaliter abiit, quando post resurrectionem in caelos ascendit; tunc autem revertetur, quando in fine mundi, resuscitatus omnibus hominum corporibus, in iudicio manifestabitur; hanc manifestationem hic petunt animae sanctae. Tunc Christus vere similis capreae et hinnulo cervorum apparebit super montes Bethel, quia in eadem humanitatis forma ad iudicium veniet, quam ab Ecclesia, quae per capream designatur, sumpsit, quando in hoc mundo ex patrum progente, quasi hinnulus cervorum hinnulis natus fuit; tuncque super omnes summos, qui quasi montes excellunt in Ecclesia, quae domus Dei est, sublimior eminent. » Similia habet S. Bernardus, serm. 73.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virginis.

Rupertus censet B. Virginem hic postulare a Christo iam mortuo, ut resurrectionem suam velit hinnulus accipere, nec triduum integrum, id est 72 horas maneat in sepulchro, sed illud decurret, ut post 33 horas illico resurgat: « Cito revertetur, inquit, noli moras facere, quia anima mea desiderat te, etc. Triduum quidem tempus breve est, sed dilecta et columba tua desideranti, et gementi vulnerata mente, non satis, dilecte mi, festinatum est. Abbrevia hoc ipsum triduum, et similis esto in revertendo capreae et hinnulo cervorum, id est velocissimus esto ad pergendum cursum tuum. In corde terra, id est in sepulchro tuo, non totum expendas triduum. Sufficit ad compleendum veritatem Scripturarum, si partem exiguum primi diei, id est tres horas novissimas et partem aliquam terti, scilicet sex horas, quod est dimidium noctis, cum die secundo, id est cum Sabbato jacens in sepulchro transegeris. Nam tres integri dies hora septuaginta duae sunt. Hoc esset nimis longum. » Subdit deinde aliam rationem numericam: « Sufficiens hora triginta tres, qui numerus ex duobus ternariis, decimo et singulari compositus est. Beata Trinitatem, cui primus homo peccavit, in te, et per te et de teipso, dilecte mi, caro mea et sanguis meus, Deus meus et Dominus meus, placere oportet; sed hoc fiat celerime et multum festinantur, sicut caprea sive hinnulus cervorum in montibus celerissimus est; secundum nomen tuum, quo per Prophetam iustus es vocari: Accelera spolia detrahere, festina praedari. Vix igitur exspectatis triginta tribus horis, revertere super montes Bethel, id est resurge et appare principibus domus Dei, scilicet apostolis tuis et mihi, cu-

Anagogice.

Postulat
B. Virgo
ne Christi
tres dies
in sepulchro
maneat.

jus maxime sicut et illorum, imo et multo plus quam illorum, tu es grande desiderium. »

Idem Rupertus censet B. Virginem hic orare pro conversione suae gentis, puta Iudaeorum: « Revertere, inquit, similis esto caprea super montes Bethel, id est prope patres domus Dei, hoc enim interpretatur Bethel. » *q. d. Miserere Iudaeorum; ipsi enim sunt filii Abraham et sanctorum patriarcharum, qui fuere Bethel, id est domus, familia et Ecclesia Dei.*

Rursum Judaei sunt montes Bether, id est divisionis et separationis; quia per superbiam divisurunt et separarunt se a fide patriarcharum, qui in Christum venturum crediderunt, et consequenter a Deo, ab Ecclesia, a caelo, a salute, et omni bono.

Similiter B. Virgo etiamnum orat pro peccatoribus, qui velut montes Bether per peccatum superbe separarunt se a Deo Deique gratia, *q. d. Revertere, o dilecte, ad animam olim tuam, quam nunc a diabolo tyrannice possidetur; inspicere velut caprea lycaeiis miserrimam ejus servitute et tyrannidem, quae opprimitur a diabolo, ac velut hinnulus cervorum, qui haliu suo extrahunt necantque serpentes, teste Plinio, lib. VIII, cap. xxxii. Ab animarum harum cavernis educ Tartareos, non tam serpentes, quam dracones immanes, qui habitant in montibus Bether, id est in superbia divisionis, puta in cordibus superbis, aequae ac in inferno, ubi ob superbiam a Deo et caelo divisi et dissecti sunt in omnem aeternitatem*

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sponsa in lectulo quaerens sponsum, nec inveniens, circuit vicos, ac tandem invenit, nec dimittit. Inde sponsum, vers. 5, vetat eum suscipiari. Mox, vers. 6, inchoatur actus tertius dramatis, quo obviantes sponsa eam laudant, comparantque myrrhae, thuri et aromatibus. Sponsum vero, vers. 7, a robore stipularum, ac vers. 8, a ferculo cedri, argento et purpureo. Denique, vers. ultimo, jubentur filiae Sion oculos a ferculo ad sponsum coronatum, qui ferculo celebratur, convertere. Primis ergo quinque versibus Salomon pergit describere et finire adolescentium crescentem Ecclesiam; a versu vero 6 et deinceps describit Ecclesiam quasi virginem etatem et perfectionem, uti dicitur in Proemio.

1. In lectulo meo per noctes quaesivi quem diligit anima mea: quaesivi illum, et non inveni. 2. Surgam, et circuibo civitatem: per vicos et plateas quaram quem diligit anima mea: quaesivi illum, et non inveni. 3. Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem: Num quem diligit anima mea, vidistis? 4. Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea: tenui eum: nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meae, et in cubiculum genitricis meae. 5. Adjuro vos, filiae Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitatis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. 6. Quae est ista, quae ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhae, et thuris, et universi pulveris pigmentarii? 7. En lectulum Salomonis sexaginta foras ambiunt ex fortissimis Israel: 8. omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi: uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos. 9. Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani: 10. columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum: media charitate constravit propter filias Jerusalem. 11. Egredimini et videte, filiae Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua in die desponsationis illius, et in die laetitiae cordis ejus.

VERS. 1. IN LECTULO MEO PER NOCTES QUESIVI QUEM DILIGIT ANIMA MEA: QUESIVI ILLUM, ET NON INVENI.

VERS. 2. SURGAM, ET CIRCUIBO CIVITATEM: PER VICOS ET PLATEAS QUERAM QUEM DILIGIT ANIMA MEA: QUESIVI ILLUM, ET NON INVENI.

VERS. 3. INVENERUNT ME VIGILES, QUI CUSTODIUNT CIVITATEM: NUM QUEM DILIGIT ANIMA MEA VIDISTIS?

VERS. 4. PAULULUM CUM PERTRANSISSEM EOS, INVENI

QUEM DILIGIT ANIMA MEA: TENUI EUM; NEC DIMITTAM, DONEC INTRODUCAM ILLUM IN DOMUM MATRIS MEAE, ET IN CUBICULUM GENITRICIS MEAE.

SURGAM, ET CIRCUIBO (Arabicus, *perustrabo*) CIVITATEM: PER VICOS ET PLATEAS, QUERAM QUEM DILIGIT ANIMA MEA: QUESIVI ILLUM, ET NON INVENI: (addit Arabicus, *vocavi eum, et non obediit mihi*). INVE-

NERUNT ME VIGILES, QUI CUSTODIUNT (Syrius, *qui circumstant*) CIVITATEM: (addit Arabicus, *et dixit*): NUM QUEM DILIGIT ANIMA MEA VIDISTIS? SYRIUS, *an essentiam amoris, quam diligit anima mea, vidistis?*) PAULULUM CUM PERTRANSISSEM EOS, INVENIT QUEM DILIGIT ANIMA MEA: TENUI EUM; NEC DIMITTAM, DONEC INTRODUCAM ILLUM IN DOMUM MATRIS MEAE, ET IN CUBICULUM GENITRICIS MEAE, — Arabicus, *illius quae me concepit.*

Difficilis est hic connexio; qua ratione scilicet haec nectantur praecedentibus ut servetur decorum dramatis. *Primo*, noster Sanchez: in capite *primo*, inquit, Scriptor sacer desiderium sponse, quo in absentem sponsum ferebatur, luculenter descripsit; in *secundo*, sponsi in dilectam blandimenta atque officia complexus est; in *tertio*, jam propius accedit ad nuptias; componit enim conjuges in curru, quo de more cum plausu atque symphonia domum reduebantur. Apud Hebraeos enim sponsum non accedebat ad sponsum, nisi post traductionem ejus in domum sponsi. Sensus ergo hujus versus est, *q. d. Dolui abesse sponsum a lecto: quia esse in eo non poterat, nisi peractis nuptiarum sacris. Vel desideravi lecti sodium habere, id est nuptias inire: quia ante illas non sperabat fore ut secum unquam in noctibus haberet quem amabat. In hanc sententiam Bernardus, *serm. 73*, dicit sponsum, cum esset in lecto, quaesivisse sponsum, non quidem in lecto cubantem, sed cum absentem desideraret, de illo investigando secum deherberasse. Et consonat valde huic explicationi translatio Septuaginta qui vertunt, *sei xairo*, id est *in lectulum, q. d. Desideravi ad lectum, seu ad connubium. Haec Sanchez.**

Secundo, Genebrardus censet hic novum esse drama, vel potius novum, scilicet secundum actum dramatis: quare nullam hic quaerendam esse connexionem, quod alio tempore, scilicet nocte gesta sint, quae hic narrantur; caetera vero per diem. Melius Gislerius censet novum hic quidem esse actum, novamque narrationem, sed cum prioribus connexam: sponsum enim post discessum sponsi narrare quid a se factum sit aliquando, cum dilectum suum a se abscisisset animadvertit, quo studio illum quaesierit, quomodo inveniret ac tangeret, ne rursum abscederet.

Tertio, Joannes Carmelita censet haec sponsa verba produci, ut dent causam, cur sponsum ei dixerit, cap. 1, vers. 10: « Surge, propra, amica mea; » quia scilicet invenit eam in lectulo cubantem vel desidem; hinc ab eo illam evocat dicendo: « Surge, propra. »

Quarto, Gilbertus abbas, qui continuavit Sermones S. Bernardi in *Cant.*, hinc inchoat, sic dicit, *serm. 4*: « De montibus, inquit, se raptim contulerat ad lectulum sponse, ubi illa excoitata et deficiens ubertate delectationis, obdormivit exhausta inter amplexus dilecti. Oblectata obdormivit somnum dulcem, sed expergefacta non invenit illum haec mulier deliciarum in manibus suis.

Gaudia itaque illa, gaudia ineffabilia silentio transiens, in hanc tamen vocem erupit: in lectulo meo per noctes quaesivi quem diligit anima mea. »

Quinto, magis apposite Luysius Legionensis censet sponsum ex amore deliquim passam in somnum incidisse, ac in somnis vel semisomnem dixisse adolescentulis sociabus suis: « Vox dilecti mei, » et caetera, quae a cap. 1, vers. 8, usque ad finem capituli narrantur; nunc vero, inquit, soluta somno sponsa atque experrecta, sponsum, quocumque modo loqui sibi per quietem visa est, una secum jacere arbitrata, ipsum quaesivisse, atque eo non invento e lecto exsilivisse, domoque egressa, urbis loca omnia illum quaerendo oblituisse dicitur. In quo, non quid reipsa gestum sit, commemorasse intelligendum est Salomon, sed quid rei, de qua agitur, natura fieri postulet, accommodat ad ipsam rem exposuisse. Itaque quia intellexit, aut decorum a se negligi, aut bonam hujus carminis partem omitti debere, ideo pro personam sumpsit de medio, rurique educatam feminam induxit, quo decore servato exprimeret in ea omnem amoris vim. Quare sponsa, partim amoris, partim timoris (no quid sponso absentem per noctem malit accidit) stimulis excita, impetare sibi non potuit, ut, quoad lucret, domi maneret; sed exsilivit statim, neque tenebris deterita, neque nocturnis casibus, neque sui rationem ullam habens, unumquemque duem secuta, virum suum pervestigavit. Nam nuptias jam ante a sponso cum sponsa initas fuisse, ac sponsum ad sponsum accessisse salis liquet ex praecedentibus, praesertim ex cap. 1, vers. 3, ubi ait sponsa: « Introduxit me rex in cellaria sua; » et vers. 11: « Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum; » et cap. 1, vers. 4: « Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem, » etc.

Ex adverso Aben-Ezra censet sponsum hic narrare ea quae somniis videbat, idque probat ex eo quod ipsa ait: « In lectulo meo per noctes quaesivi quem diligit anima mea; » noctu enim dormitur et somniatur: quis enim quaerat eum quem scit sibi praesentem, vel absentem in lectulo? et ex eo quod, vers. 5, jubet sponsum, ne quis eam a somno excitet; jam ergo dormiebat sponsa et somniabat, quod sane probabile est, praesertim ob vers. 5 jam dictum. Hoc si sequi placet, dicto noctu hic esse sponsa somnium, priori partim simile, partim dissimile, quo scilicet somniat sponsa, se dilectum suum per vicos et plateas anxie quaesivisse, ac tandem post longos circuitus invenisse, inventum tenuisse, nec dimisisset. Quae enim quis amat et valde desiderat, de his crebro et varie somniat. Unde et amatae sibi somnia fingunt, ac desideria amantium sunt somnia vigilantium. Hinc S. Anselmus notat non esse mirum sponsum in lecto dormire et simul ascendere, ut virgulam fumi; quia quo magis a terre-